

Naar een plantaardiger voedselaanbod

Aanbevelingen voor overheden om de invoering van de eiwittransitie in publieke organisaties te faciliteren

Sanne Djojosoeparto, Muriel Verain, Hanna Schebesta, Sander Biesbroek, Maartje Poelman, Jeroen Candel
Wageningen University & Research (2023)

Publieke voedselinkoop als belangrijk instrument voor het versnellen van de eiwittransitie

De verschuiving van de consumptie van dierlijke eiwitten naar meer plantaardige eiwitten - de eiwittransitie - is belangrijk voor de gezondheid van mens en planeet (Willett et al., 2019). Een gezond voedingspatroon, - dat bestaat uit de juiste calorie-inname, een diversiteit aan plantaardige voedingsmiddelen, kleine hoeveelheden dierlijke voedingsmiddelen, onverzadigde in plaats van verzadigde vetten, en kleine hoeveelheden geraffineerde granen, sterk bewerkte voedingsmiddelen en toegevoegde suikers-, kan in belangrijke mate bijdragen aan de reductie van voedingsgerelateerde chronische ziekten en aan de reductie van de broeikasgasemissies en landgebruik (Willett et al., 2019). Op dit moment bestaat het gemiddelde voedingspatroon van de Nederlandse bevolking nog uit 57% dierlijke eiwitten, en 43% plantaardige eiwitten (RIVM, VCP 2019-2021). Echter, het kabinet streeft naar een 50%-50% balans in 2030 (Ministerie van LNV, 2022) en verschillende andere partijen adviseren een verdergaande omslag naar een consumptie van 40% dierlijke eiwitten en 60% plantaardige eiwitten. Zo adviseerde de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur een verschuiving naar een 40-60 balans in 2030, in hun rapport 'Duurzaam en gezond: Samen naar een houdbaar voedselsysteem' (Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur, 2018) en in de transitie-agenda Biomassa & Voedsel is deze doelstelling voor 2050 opgenomen (Transitieteam Biomassa & Voedsel, 2018).

Publieke voedselinkoop - het inkopen en aanbieden van voedingsmiddelen door overheden en andere publieke organisaties, zoals scholen, universiteiten, ziekenhuizen en gevangenissen - is een belangrijk instrument voor het versnellen van de eiwittransitie (Parsons and Barling, 2021; FAO, 2021). Omdat het bij publieke voedselinkoop om aanzienlijke hoeveelheden voedsel gaat en de voedselconsumptie in publieke organisaties een groot aandeel betreft van de totale voedselconsumptie van de bevolking, wordt dit steeds meer gezien als een belangrijke route om de vraag naar en consumptie van duurzame(re) producten te vergroten (FAO, 2021). Dergelijke publieke instrumenten om de vraag naar meer plantaardige voedingsmiddelen te stimuleren zijn nodig om de transitie te bevorderen, daar boerenorganisaties ook herhaaldelijk een beroep doen op overheden om op vraag te sturen. Daarmee kan publieke voedselinkoop ook bijdragen aan het behalen van doelstelling 12.7 van de door de Verenigde Naties opgestelde Sustainable Development Goals: "Duurzame praktijken bij overheidsopdrachten [publieke aanbestedingen] bevorderen in overeenstemming met nationale beleidslijnen en prioriteiten" (United Nations, Sustainable Development Goals).

In de rest van dit document leest u actiepunten, opgesteld voor beleidsmakers bij overheden (rijk, provincies en gemeenten) om de invoering van de eiwittransitie in publieke organisaties te faciliteren.

Over het onderzoek

De doelstelling van dit onderzoek was het verkrijgen van inzichten in hoe publieke voedselinkoop kan bijdragen aan het versnellen van de eiwittransitie. In de eerste fase van het onderzoek zijn daarvoor interviews gehouden met verschillende experts op het gebied van de eiwittransitie en/of publiek inkoopbeleid werkzaam bij organisaties/allianties op het gebied van voeding, overheidsinstanties, of catering in Nederland. Doel van deze interviews was om een beeld te krijgen van zogenaamde 'good practices' in publieke organisaties in Nederland - organisaties die al actief inzetten op de eiwittransitie in hun inkoopbeleid en aanbod - en eerste inzichten te krijgen met betrekking tot de belemmerende en bevorderende factoren voor het stimuleren van de eiwittransitie door publieke organisaties. In de tweede fase van het onderzoek hebben we vervolgens tien good practice cases geselecteerd onder scholen, universiteiten, ziekenhuizen, gevangenissen en overheden. Interviews met betrokkenen in de inkoop en het aanbod van voedsel in deze organisaties (bijv. teamleider/beleidsadviseur, inkoper/contractmanager, cateraar/kok) hebben verdere diepgaande inzichten opgeleverd in de succesfactoren, en de barrières die overwonnen moesten worden, om de eiwittransitie door te voeren in hun inkoopbeleid en aanbod. Tot slot hebben we deze bevindingen gepresenteerd en bediscussieerd tijdens het Symposium 'Eiwittransitie versnellen in inkoopbeleid van publieke organisaties' dat op 1 december 2022 heeft plaatsgevonden in Wageningen. Tijdens dit Symposium zijn de resultaten besproken met een bredere groep betrokken professionals bij dit onderwerp en zijn actiepunten voor en rondom publiek aanbestedingsbeleid geformuleerd. Daarbij is een onderscheid gemaakt tussen actiepunten die publieke organisaties zelf op kunnen pakken en actiepunten voor beleidsmakers bij lokale, regionale en nationale overheden die het versnellen van de eiwittransitie door middel van publieke voedselinkoop in een breed scala van publieke organisaties kunnen faciliteren. Overheden hebben hier dus een dubbele rol; zij kunnen acties ondernemen om de eiwittransitie in hun eigen organisatie te versnellen maar ook om de eiwittransitie in een breed scala van publieke organisaties (overheden, scholen, ziekenhuizen, gevangenissen) te faciliteren. De belangrijkste aanbevelingen voor beleidsmakers bij overheden om de eiwittransitie te bevorderen in een breed scala van publieke organisaties zijn te vinden in deze beleidsbrief. Voor aanbevelingen gericht aan publieke organisaties zelf verwijzen we u graag naar het document 'Naar een plantaardiger voedselaanbod: Aanbevelingen voor publieke organisaties t.b.v. het versnellen van de eiwittransitie in hun inkoopbeleid (Djojosoeparto et al., 2023).

Naar een plantaardiger voedselaanbod

Aanbevelingen voor overheden om de invoering van de eiwittransitie in publieke organisaties te faciliteren

Sanne Djojosoeparto, Muriel Verain, Hanna Schebesta, Sander Biesbroek, Maartje Poelman, Jeroen Candel
Wageningen University & Research

1. Neem de versnelling van de eiwittransitie in overheidsbeleid op, bijv. in de vorm van een heldere visie over de toekomst van het voedselsysteem

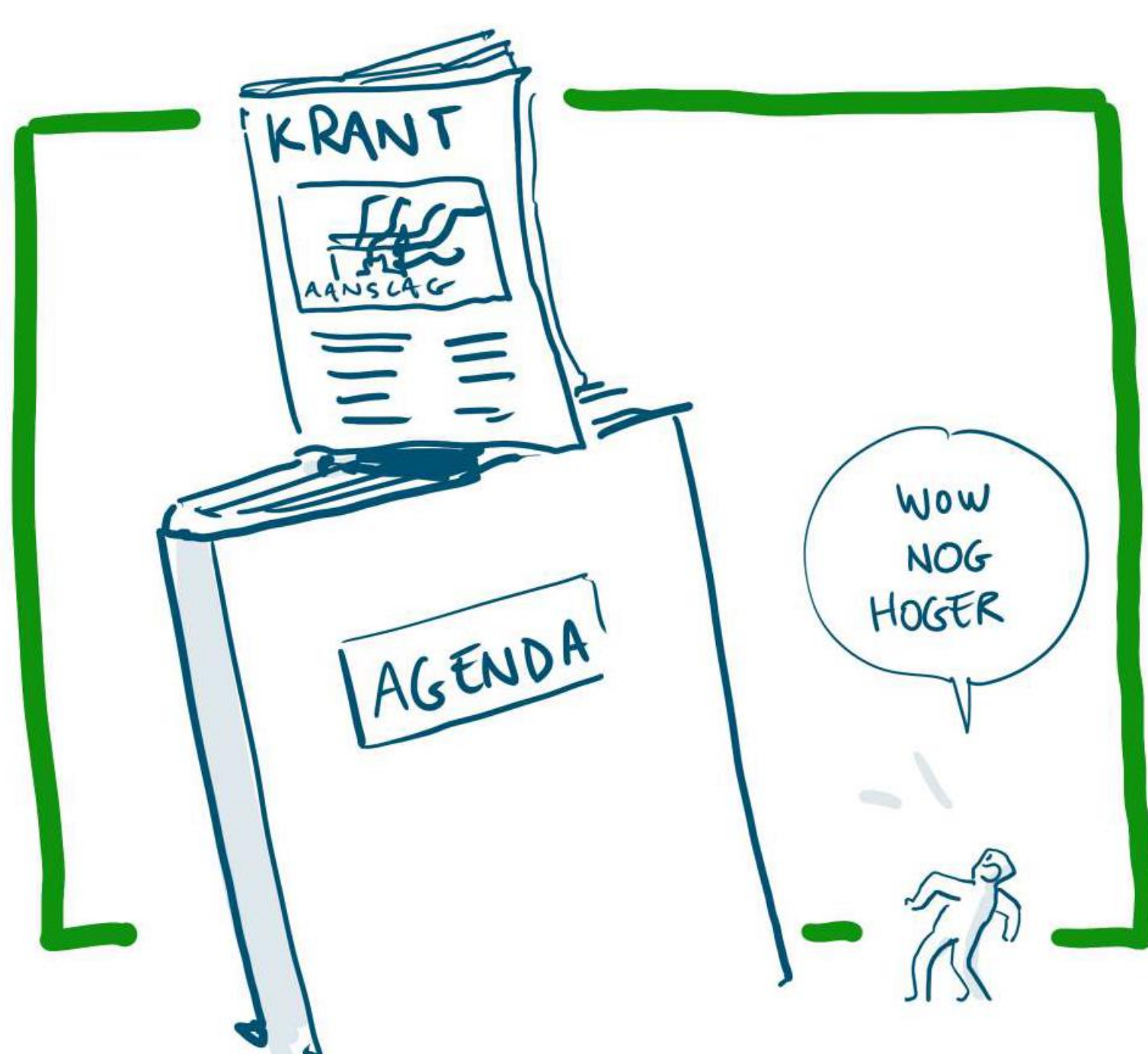
Het is van belang dat overheden de versnelling van de eiwittransitie in overheidsbeleid opnemen, bijvoorbeeld in een heldere visie over de toekomst van het voedselsysteem waarbij zij het thema verbinden aan bredere doelen (bijv. met betrekking tot het klimaat). Ook wordt aanbevolen dat overheden concrete en ambitieuze doelen rondom de eiwittransitie opstellen en opnemen in de visie. Een heldere visie vanuit de overheid helpt organisaties draagvlak te creëren in hun eigen organisaties, door te verwijzen naar het belang dat de overheid hieraan hecht.

Naast het stellen van duidelijke doelen, is het essentieel overheidsbeleid met betrekking tot het versnellen van de eiwittransitie in te passen in een bredere mix aan beleidsinstrumenten, die gezamenlijk bijdragen aan het realiseren van een duurzamer en gezonder voedselsysteem (Rijksoverheid, 2020). Voorbeelden van instrumenten in deze beleidsmix zijn prijsstelling, normering, informatieverschaffing, campagnes en 'nudges' (Rijksoverheid, 2020). Ook kan wetenschappelijke onderzoek bijdragen aan het opstellen van een heldere visie en concrete en ambitieuze doelen rondom de eiwittransitie als onderdeel van een duurzamer en gezonder voedselsysteem. Zo zou het helpen als er betere inzichten komen over de effecten van (meer) plantaardig eten op de gezondheid van specifieke doelgroepen, zoals patiënten in ziekenhuizen.

2. Vervul een voorbeeldrol in het versnellen van de eiwittransitie binnen de eigen organisatie

Verder is het belangrijk dat overheden de eiwittransitie versnellen in hun eigen inkoopbeleid en hiermee een belangrijke voorbeeldrol vervullen. Hiermee kunnen zij niet alleen een voorbeeld zijn voor andere publieke organisaties, maar ook voor de gasten zelf. Een aantrekkelijk plantaardig aanbod kan mensen inspireren om ook thuis meer plantaardig te consumeren. Tenslotte draagt de overheid hiermee de norm uit, dat minder dierlijk en meer plantaardig consumeren normaal is.

Naast een voorbeeldfunctie, helpt dit ook om de (gezamenlijke) inkoopkracht van het rijk en andere overheden te gebruiken voor verduurzaming van het voedselsysteem en het onderwerp hoger op de agenda te zetten (Rijksoverheid, 2020).

3. Zorg voor bevorderende financiële prikkels voor het versnellen van de eiwittransitie in publieke organisaties

Het is aan te bevelen dat de rijksoverheid prijsbeleid invoert wat publieke organisaties kan helpen de eiwittransitie te versnellen. De rijksoverheid kan een beprijzingsmethodiek zoals true pricing of emissieheffingen invoeren waardoor ongezonde en niet-duurzame voedingsmiddelen duurder worden en gezonde en duurzame voedingsmiddelen goedkoper. Ook kan de overheid de prijs van plantaardige producten naar beneden brengen door de btw te verlagen op producten als groenten en fruit, zaden, noten, peulvruchten en andere gezonde plantaardige producten, en/of de prijs van vlees verhogen middels een vleestaks. Het verstrekken van subsidies en vergoedingen en bepaalde regelingen wordt ook aanbevolen om de eiwittransitie te bevorderen. Overheden kunnen subsidies uitgeven aan organisaties die voldoen aan een bepaald aanbod of op de transitie inzetten, bijv. door geld beschikbaar te stellen voor compensatie van eventuele verliezen of voor pilots en educatie (bijv. opleidingen van chefs). Subsidies voor de productie van niet-duurzame en ongezonde voedingsmiddelen zouden juist afgebouwd moeten worden. Ook kan een regeling 'stimulering duurzame eiwitten' gemaakt worden, waarbij organisaties de meerprijs voor de plantaardige alternatieven terugkrijgen, om de barrière van prijs op plantaardige alternatieven weg te nemen.

Naar een plantaardiger voedselaanbod

Aanbevelingen voor overheden om de invoering van de eiwittransitie in publieke organisaties te faciliteren

Sanne Djojosoeparto, Muriel Verain, Hanna Schebesta, Sander Biesbroek, Maartje Poelman, Jeroen Candel
Wageningen University & Research

4. Voer additionele regels en incentives in om de eiwittransitie in het inkoopbeleid van publieke organisaties te bevorderen

Naast het zorgen voor bevorderende financiële prikkels, zouden overheden verder moeten nadenken over het invoeren van andere positieve en negatieve incentives om de eiwittransitie in het inkoopbeleid van publieke organisaties te bevorderen. Denk aan het geven van rapportcijfers aan organisaties voor hun prestaties rondom de eiwittransitie, of het opstellen van een duurzaamheidsrapport. Dit kan helpen om competitie te stimuleren en organisaties met elkaar te laten 'concurreren' om zo snel en goed mogelijk met de eiwittransitie aan de slag te gaan. Verder kunnen overheden het onderwerp opnemen in overheidsvoorlichting en campagnes (bijv. 'iedereen doet wat'). Meer dwingende maatregelen vanuit de rijksoverheid met betrekking tot het aanbod in publieke organisaties (bijv. verplicht percentage plantaardig) kunnen helpen de norm te veranderen. Ook kan dit organisaties helpen om intern draagvlak te creëren voor de eiwittransitie, door te kunnen verwijzen naar het overheidsbeleid. Met betrekking tot het aanbod van vleesvervangers, is het aan te bevelen dat de rijksoverheid ervoor zorgt dat producenten inzetten op productverbetering zodat deze gezonder worden (bijv. door middel van richtlijnen en/of prijsbeleid).

5. Ondersteun en begeleid publieke organisaties bij het versnellen van de eiwittransitie in het inkoopbeleid

Tot slot is het van belang dat beleidsmakers bij overheden (waaronder ministeries LNV, VWS, provincies, gemeenten) publieke organisaties ondersteunen en begeleiden wanneer zij de eiwittransitie in willen zetten en willen zorgen voor een gezond en duurzaam aanbod, passend bij de doelgroep. Dit kunnen zij bijvoorbeeld doen door het opstellen van richtlijnen met betrekking tot het versnellen van de eiwittransitie in inkoopbeleid en het verduurzamen van het voedselaanbod in publieke organisaties of het oprichten van platforms voor samenwerking. Ook zouden overheden beleid met betrekking tot de eiwittransitie in publieke organisaties moeten benchmarken en hieromtrent best practices delen.

Daarnaast kan de rijksoverheid de eiwittransitie in publieke organisaties faciliteren door voorbeeldcriteria en modelcontracten ter beschikking te stellen, zodat organisaties deze kunnen gebruiken bij de inkoop van voedsel. De huidige criteria voor Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI-criteria), die de rijksoverheid reeds heeft opgesteld voor de banqueting in aanbestedingen van overheden, kunnen als hulpmiddel dienen om ambities concreet te maken bij het opstellen van de inkoopcriteria van voedsel in alle publieke organisaties. Aanvullend op de huidige MVI-criteria, is het aan te bevelen de eiwittransitie ook explicieter op te nemen in de criteria voor de aanbesteding van voedsel in bedrijfsrestaurants en kantines. Het is aan te bevelen dat de overheid zorgt voor een betere handhaving en controle op de MVI-criteria en zorgt voor de juiste randvoorwaarden, zodat publieke organisaties in staat worden gesteld om hun voortgang goed te kunnen monitoren. Denk hierbij aan het verplicht stellen van productinformatie over het aandeel plantaardige en dierlijke eiwitten.

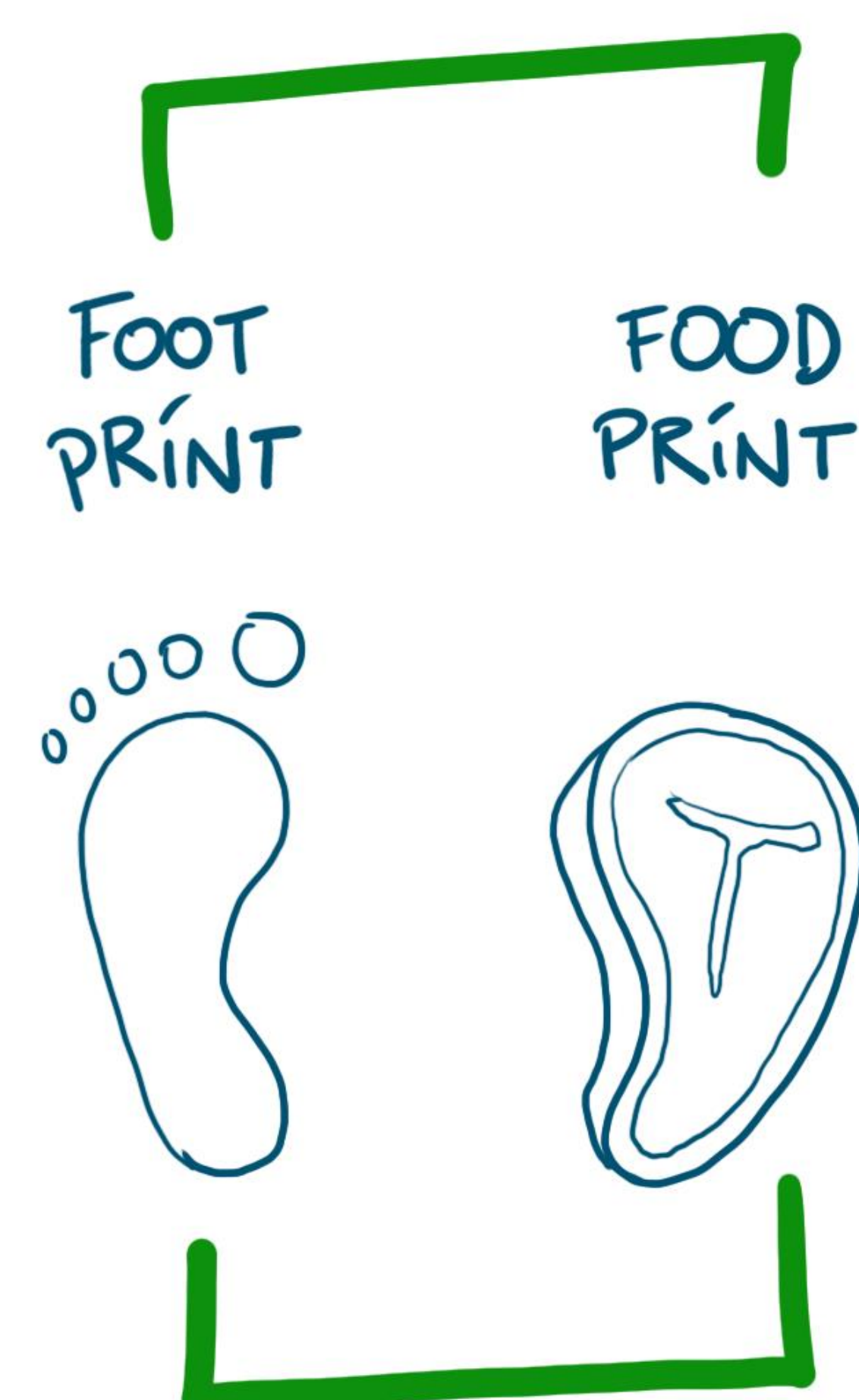
MVI-criteria m.b.t. plantaardig versus dierlijk cateringaanbod (Rijksoverheid, MVI-criteriatool)

Catering/standaardmenu banqueting:

- Een veganistische en een vegetarische optie in het standaardmenu zijn verplicht en staan als eerste in de banqueting map (EIS)
- In de banqueting map zijn alleen veganistische en vegetarische opties opgenomen (EIS)
- Naarmate het standaardmenu een lager gehalte dierlijke eiwitten heeft wordt dit hoger gewaardeerd (GUNNINGSCRITEIUM)

Catering/richtlijn eetomgevingen:

- Aanbod en presentatie: 60% betere keuzes (EIS)
De inschrijver heeft schriftelijk in beleid vastgelegd dat hij zorgt voor een gezond aanbod en een gezonde presentatie in eetgelegenheden volgens het Overheidsniveau Gezonde Catering aan de hand van de Richtlijn Eetomgevingen van het Voedingscentrum. Dit geldt voor zowel het restaurant als bij banqueting (vergaderlunches).
- Aanbod en presentatie: meer dan 60% betere keuzes (EIS)
- Medewerking verlenen aan verminderen van CO2 uitstoot (EIS)

Naar een plantaardiger voedselaanbod

Aanbevelingen voor overheden om de invoering van de eiwittransitie in publieke organisaties te faciliteren

Sanne Djojosoeparto, Muriel Verain, Hanna Schebesta, Sander Biesbroek, Maartje Poelman, Jeroen Candel
Wageningen University & Research

6. Slotoverweging

Samengevat zijn dit de belangrijkste aanbevelingen voor beleidsmakers bij overheden om de eiwittransitie te bevorderen in een breed scala van publieke organisaties:

1. Neem de versnelling van de eiwittransitie in overheidsbeleid op, bijvoorbeeld in de vorm van een heldere visie over de toekomst van het voedselsysteem;
2. Vervul een voorbeeldrol in het versnellen van de eiwittransitie binnen de eigen organisatie;
3. Zorg voor bevorderende financiële prikkels voor het versnellen van de eiwittransitie in publieke organisaties;
4. Voer additionele regels en incentives in om de eiwittransitie in het inkoopbeleid van publieke organisaties te bevorderen;
5. Ondersteun en begeleid publieke organisaties bij het versnellen van de eiwittransitie in het inkoopbeleid bijvoorbeeld door voorbeeldcriteria en modelcontracten ter beschikking te stellen.

Referenties

- Djojosoeparto S, Verain M, Schebesta H, Biesbroek S, Poelman M, Candel J (2023). Naar een plantaardiger voedselaanbod: Aanbevelingen voor publieke organisaties t.b.v. het versnellen van de eiwittransitie in hun inkoopbeleid.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2021). Public food procurement for sustainable food systems and healthy diets- Volume 1. [Public food procurement for sustainable food systems and healthy diets - Volume 1 | FAO](#)
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2022). Voedingsbeleid. Brief van de Minister van LNV aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. 31532; 271, 29 maart 2022. [Voedingsbeleid | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)
- Parsons K, and Barling D. (2021) What would a transformational approach to food public procurement look like? A report for the UKRI Transforming the UK Food System Programme. Food Systems and Policy Research Group, University of Hertfordshire. [what-would-a-transformational-approach-to-food-public-procurement-look-like.pdf](#)
- Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur, 2018. Duurzaam en gezond: Samen naar een houdbaar voedselsysteem.
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) (2019a). "Wat is de inname van eiwitten in Nederland? Cijfers op basis van de VCP 2012-2016." <https://wateetnederland.nl/resultaten/energie-en-macronutrienten/inname/eiwitten>. Geraadpleegd December 2022.
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Verandering consumptie eiwitrijke producten. <https://www.wateetnederland.nl/resultaten/veranderingen/verandering-consumptie-eiwitrijke-producten>. Geraadpleegd Maart 2023.
- Rijksoverheid. MVI-criteriatool. Geraadpleegd December 2022. [MVI-criteriatool \(mvicriteria.nl\)](#)
- Rijksoverheid (2020). Tenminste houdbaar tot: Bewegen naar een duurzaam voedselsysteem. Brede Maatschappelijke Heroverweging. [BMH 10 Naar een duurzamer voedselsysteem | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)
- Transitieteam Biomassa & Voedsel (2018). Transitieagenda Biomassa & Voedsel. [Transitieagenda Biomassa Voedsel.pdf \(overheid.nl\)](#)
- United Nations. The 17 Sustainable Development Goals. [THE 17 GOALS | Sustainable Development \(un.org\)](#). Geraadpleegd Januari 2023.
- Willett W, Rockström J, Loken B, Springmann M, Lang T, Vermeulen S, et al (2019). Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. The Lancet, 393(10170), 447-492.

